

підвищуючи ефективність та якість опанування студентами актуальними знаннями та уміннями для вдосконалення мовленнєвої обізнаності. Завдяки використанню дидактичних і розвивальних можливостей програмно-методичного забезпечення персональних комп'ютерів, мультимедійних технологій, онлайн-ресурсів та інформаційних ресурсів у мережі Інтернет з метою одержання знань та їх автоматизації, моделювання навчальних ситуацій, самоконтролю результатів особистої мовної діяльності відбувається вдосконалення орфографічно-пунктуаційної грамотності, стилістичної виразності та підвищення комунікативної доцільності використання мовлення, а таким чином і формування мовленнєвої культури студентів.

З огляду на те, що в навчальному процесі сьогодні розробляються та використовуються мультимедійні програмно-педагогічні продукти для різних форм та етапів освітньої діяльності, відкривається можливість їх використання у проведенні лекційних, практичних, додаткових занять, для самостійної та науково-пошукової роботи студентів із метою формування їх мовленнєвої культури.

Література

1. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців. Львів, 2012. 506 с.
2. Жигір В. І., Чернега О. А. Професійна педагогіка. Київ : Кондор, 2012. 336 с.
3. Синиця М. О. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ як засіб формування педагогічних знань. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 418-438.

References

1. Hurevych R. S., Kademiia M. Yu., Koziar M. M. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v profesiinii osviti maibutnikh fakhivtsiv. Lviv, 2012. 506 s.
2. Zhyhir V. I., Chernieha O. A. Profesiina pedahohika. Kyiv : Kondor, 2012. 336 s.
3. Synytsia M. O. Vykorystannia multymediinykh tekhnolohii u navchalnomu protsesi VNZ yak zasib formuvannia pedahohichnykh znan. Profesiina pedahohichna osvita: stanovlennia i rozvytok pedahohichnoho znannia: monohrafiia / za red. prof. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. S. 418-438.

Одержано статтю: 3.04.2018

Прийнято до друку: 17.04.2018

УДК: 378.147:37.036

DOI: 10.15330/esu.12.159-165

Наталія Тарарак,

доктор педагогічних наук,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди (м. Харків, Україна)

Nataliia Tararak,

doctor of pedagogical Sciences,
HNPU imeni G. S. Skovorody
(Kharkiv, Ukraine)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART TO ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION OF ADOLESCENTS

У статті розкрито особливості художньо-естетичного виховання підлітків, з'ясовано суть підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, визначено зміст структурних компонентів готовності до такої діяльності як результату професійної

підготовки. Обґрунтовано систему підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до художньо-естетичного виховання підлітків у навчально-виховному процесі. Уточнено критерії та показники рівнів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до художньо-естетичного виховання підлітків.

Художньо-естетичне виховання розглядається як процес цілеспрямованого формування естетичної свідомості та естетичного ставлення особистості до навколишнього світу та мистецтва шляхом прилучення її до цінностей художньої культури, формування здатності виділити естетичний компонент у змісті творів мистецтва та надати їм оцінку з позиції власного естетичного досвіду, накопиченого в результаті художньо-творчій діяльності. Доведено, що визначення особливостей художньо-естетичного виховання підлітків обумовлюється не тільки специфікою цього процесу, а й в віковими особливостями, провідною діяльністю, основними новоутвореннями. Визначальними при цьому є такі сфери, як особистісна, соціальна і когнітивна. Процес сприйняття творів мистецтва слід здійснювати поетапно, а саме: емоційна установка, сприйняття та аналіз інтерпретації. Таким чином буде забезпечено розвиток підлітка за вищезазначеними сферами.

Виокремлено педагогічні умови успішності підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до художньо-естетичного виховання підлітків, а саме: 1) створення в навчальному закладі художньо-естетичного освітнього середовища; 2) поглиблення змісту всіх ланок професійної підготовки майбутніх учителів питаннями, заходами художньо-естетичної спрямованості; 3) залучення студентів до різних видів діяльності (виконавської, навчальної, поза навчальної виховної, практичної (педагогічна практика).

Ключові слова: підліток, майбутній учитель музичного мистецтва, підготовка, готовність до художньо-естетичного виховання підлітка.

The article reveals the peculiarities of the artistic and aesthetic education of adolescents, clarifies the essence of the training of future musical art teachers, defines the content of the structural components of readiness for such activity as a result of professional training. The system of training of future musical art teachers for artistic and aesthetic education of adolescents in the educational process is substantiated. The criteria and indicators of readiness levels of future musical art teachers for artistic and aesthetic education of adolescents are clarified.

Artistic and aesthetic education is considered as a process of purposeful forming of aesthetic consciousness and aesthetic attitude of the individual to the world around and art through its attachment to the values of artistic culture, forming the ability to allocate an aesthetic component in the content of works of art and give them an assessment of the position of their own aesthetic experience accumulated as a result of artistic and creative activity. It is proved that the definition of the peculiarities of the artistic and aesthetic education of adolescents is conditioned not only by the specifics of this process, but also by the age-old peculiarities, the leading activity, the main tumors. In determining this, there are such spheres as personal, social and cognitive. The process of perception of works of art should be carried out in stages, namely: emotional setting, perception and analysis of interpretation. In this way, the teenager's development will be provided with the above-mentioned spheres.

The pedagogical conditions of successful training of future teachers of musical art for the artistic and aesthetic education of adolescents are singled out, namely: 1) the creation of an artistic and aesthetic educational environment in the educational institution; 2) deepening the content of all sections of the professional training of future teachers with issues, measures of artistic and aesthetic orientation; 3) involvement of students in various types of activities (executive, educational, extracurricular educational, practical (pedagogical practice).

Key words: teenager, future teacher of musical art, preparation, readiness for artistic and aesthetic education of a teenager.

Одним із визначальних стратегічних принципів сучасної політики України є гуманізація освіти, в основі якої лежить визнання людини як найвищої соціальної

цінності. Модернізація освіти на гуманістичних засадах передбачає забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей, створення умов для формування духовної культури особистості. Формування духовно багаті, творчої особистості неможливе без звернення до мистецтва, у художніх образах якого відтворені естетичні ідеї, що несуть у собі високий інтелектуальний та духовний потенціал.

На жаль, сучасна культурна ситуація в нашій державі ускладнена втратою оцінних критеріїв, що дезорієнтує людей, перш за все дітей та молодь. Необхідність розв'язання цієї проблеми визначає одне з головних завдань сучасної школи, яке полягає в захисті дитини від негативу навколишньої дійсності, у протидії явищам бездуховності, дегуманізації та знецінення моральної сфери життя людини. У зв'язку з цим особливого значення набуває художньо-естетичне виховання школярів підліткового віку, оскільки саме в цей період за даними психолого-педагогічної науки, особистість характеризується найбільшою сенситивністю та найвищою готовністю до вироблення ставлення до навколишнього світу, формування поглядів, інтересів, потреб та інших новоутворень.

Реалізація завдань художньо-естетичного виховання підлітків пов'язана з цілеспрямованою педагогічною діяльністю і потребує відповідної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Розв'язання проблеми підготовки учителів музичного мистецтва до художньо-естетичного виховання підлітків безпосередньо пов'язана з особливостями цього напрямку виховної роботи. Художньо-естетичне виховання є складовою загальної системи виховання школярів та естетичного виховання зокрема.

Аналіз наукової літератури дає підстави свідчити, що зазначена проблема знайшла висвітлення в працях Б. Неменського, О. Рудницької, В. Шацької, С. Шацького, Г. Шевченко. Відомі вчені сучасності В. Бутенко, І. Зязюн, М. Лещенко, Н. Міропольська, Б. Ліхачов, Г. Падалка розглядають естетичне виховання як органічний компонент навчально-виховної системи сучасної школи. У наукових працях Л. Масол, С. Мельничука, О. Ростовського, Т. Танько, О. Щолокової розроблено концептуальні підходи до естетичного виховання учнівської молоді засобами мистецтва.

У процесі теоретичного аналізу проблеми ми дійшли висновку, що художньо-естетичне виховання – це процес цілеспрямованого формування естетичної свідомості та естетичного ставлення особистості до навколишнього світу та мистецтва шляхом прилучення її до цінностей художньої культури, формування здатності виділити естетичний компонент у змісті творів мистецтва та надати їм оцінку з позиції власного естетичного досвіду, накопиченого в результаті художньо-творчій діяльності.

Мета художньо-естетичного виховання школярів підліткового віку реалізується в таких завданнях:

- виховання потреб спілкування з мистецтвом, здатності розуміти його художню красу та естетичну цінність, його зв'язок з навколишньою дійсністю, життям суспільства та людини;
- надання художньо-естетичних знань про види мистецтва, їх жанри, форми, засоби виразності, особливості взаємодії і синтезу різних видів мистецтва; надання культурно-історичних знань про основні етапи розвитку художньої культури суспільства;

- формування художньо-естетичного сприйняття, емоцій, почуттів, суджень, смаків, які є складовими естетичної свідомості і відбивають естетичні ідеали особистості;
- формування досвіду художньо-творчої діяльності, що забезпечує практичне втілення естетичних смаків та ідеалів людини.

Зміст, форми і методи виховання залежать від віку вихованця, типу його взаємин з дорослими, виду провідної діяльності, новоутворень свідомості. Отже, для кожної вікової групи школярів притаманні певні особливості художньо-естетичного виховання, пов'язані із зазначеними психологічними аспектами виховання школярів. Тому визначення особливостей художньо-естетичного виховання підлітків, обумовлюється не тільки специфікою цього процесу, а й психологічними особливостями школярів зазначеного віку, які вимагають спеціального розгляду.

За даними психологічної науки, підлітковий вік охоплює період життя дитини від 10-11 до 14-15 років. У цьому віці відбуваються якісні зміни, що найбільш яскраво позначаються в інтелектуальній та емоційній сферах особистості, тому цей перехідний період від дитинства до юності називають періодом становлення особистості. Підлітковий вік характеризується підвищеною емоційністю. Багатство емоційних реакцій пов'язано зі складними фізичними і психологічними перетвореннями, які дитина відчуває і переживає. Відбувається інтенсивний розвиток пізнавальних процесів, таких як сприйняття, уява, пам'ять, що створює сприятливі умови для розвитку особистості.

Отже, підлітковий вік – це період інтенсивного особистісного, соціального та інтелектуального розвитку. Він характеризується становленням вибіркової, цілеспрямованої сприйняття, формуванням стійкої довільної уваги та логічної пам'яті. У цей час активно формується абстрактне, теоретичне мислення, з'являється можливість будувати складні умовиводи.

Особливості художньо-естетичного виховання підлітків розглядаємо крізь призму таких сфер їхнього розвитку:

- особистісну: формування самосвідомості, емоційно-вольовий розвиток;
- соціальну: розширення середовища спілкування, визначення нових пріоритетів у соціальних зв'язках, самовизначення та самоствердження особистості;
- когнітивну: розвиток пізнавальних процесів на основі інтелектуалізації існуючих вищих психічних функцій.

Як ми бачимо з наведеного аналізу психологічних особливостей підліткового віку, становлення особистості підлітка – складний, діалектично суперечливий процес, який не відбувається стихійно, а залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів. Результатом правильного педагогічного впливу має стати становлення дитини як гармонійної та цілісної особистості. Позитивну роль у цьому процесі відіграє художньо-естетичне виховання, яке окрім основної функції, що полягає у формуванні художньо-естетичної культури особистості, створює умови для її всебічного розвитку, оскільки мистецтво несе в собі художню концепцію світу та за своїми можливостями здатне впливати на духовну організацію особистості, визначати її систему цінностей, формувати світогляд. Ефективність впливу музичного мистецтва на особистість підлітка залежить від правильної організації учителем процесу сприйняття творів мистецтва, що полягає у здійсненні таких етапів:

1. Емоційна установка. Виконує організаційно-мотиваційну функцію, яка полягає у спрямуванні довільної уваги підлітка на об'єкт сприйняття з подальшим її перетворенням у мимовільну увагу високого рівня, яка визначається як захоп-

лення. Саме в захопленні мистецтвом закладається успіх художньо-естетичного виховання підлітків. На цьому етапі вчитель повинен використовувати методи стимулювання дитячої діяльності з активного сприйняття. Доцільним методом у цьому випадку є емоційна вступна промова вчителя, мета якої – зацікавити дітей.

2. **Сприйняття.** Це безпосередній контакт з твором мистецтва. На підставі первинних вражень, отриманих у процесі сприйняття, у свідомості дитини складається художня модель твору, що створює передумови для розкриття змісту твору мистецтва, формування власних суджень та оцінок.
3. **Аналіз інтерпретації.** Завдання вчителя на цьому етапі полягає в коректному керівництві процесом обговорення, у створенні сприятливої емоційної атмосфери, у заохочуванні школярів до висловлювання думок. Він повинен, спираючись на уявлення учнів про запропонований мистецький твір, підвести їх до розкриття змісту художнього образу та естетичної цінності твору.

Художньо-естетичне сприйняття художніх творів відіграє значну виховну роль, здійснюючи вплив на особистісний та інтелектуальний розвиток підлітка, що тягне з собою зростання і його свідомого ставлення до навколишньої дійсності. У зв'язку з цим досягнення дитиною життя через музичні образи носить більш глибокий та усвідомлений характер. Для повноцінного сприйняття музичних творів підліток повинен мати достатній рівень художньо-естетичних знань як у галузі теорії музики так і в галузі музичної літератури та історії музики.

Школярам старшого підліткового віку особливо притаманне висловлювання власної думки та свого ставлення до різних явищ. Тому зіставлення різних інтерпретацій завжди є цікавим для підлітків. Цю вікову особливість необхідно використовувати в їхньому музичному розвитку.

Не викликає сумніву, що сприйняття музичних творів має позитивні результати, якщо вчитель добре володіє методами художньо-естетичного виховання та враховує всі його особливості. Організуючи процес сприйняття, вчитель повинен дуже ретельно підходити до відбору музичного матеріалу, який має бути високохудожнім, відповідати інтелектуальному рівню підлітків, висвітлювати проблеми, які є близькими й актуальними для них. Успіх опанування музичного мистецтва визначається вмінням учителя актуалізувати художньо-естетичний досвід дитини, залучати її емоційну пам'ять.

Важливим завданням художньо-естетичного виховання є формування естетичних уявлень підлітків, яке відбувається під впливом тільки істинних художньо-естетичних цінностей. У зв'язку з цим виникає необхідність ретельного відбору творів мистецтв для школярів, художньо-естетичні смаки яких знаходяться на стадії становлення. Суттєвим фактором в цьому процесі виступає розвинений художньо-естетичний смак учителя як критерій естетичної оцінки творів мистецтв. Художньо-естетичний смак учителя виявляється в його обізнаності у сфері мистецтва, в культурі художньо-естетичного сприйняття, у здатності усвідомлено й аргументовано оцінювати художні явища з точки зору їх естетичної значущості та можливості морально-естетичного впливу на особистість вихованців, розвитку їхніх смаків.

Результатом підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до художньо-естетичного виховання є готовність їх до такої діяльності, яку ми розглядаємо як стійке інтегративне особистісне утворення, що включає професійні мотиви, цілі, загальнонаукові та професійні знання та уміння, особистісні якості майбутнього вчителя, що забезпечують ефективне здійснення художньо-естетичного

виховання підлітків. Для здійснення художньо-естетичного виховання, розвитку естетичних особистісних якостей в учнів, без яких не можливе повноцінне сприйняття мистецтва, особистість учителя має характеризуватися емоційно естетичною чутливістю, емпатійністю, творчою уявою, художньою спостережливістю, художньо-естетичним смаком.

Аналіз навчальних планів та програм дав можливість встановити, що серед дисциплін професійної науково-предметної підготовки найбільші можливості для формування у майбутніх учителів музичного мистецтва умінь, необхідних для здійснення художньо-естетичного виховання мають курси методики викладання фахових дисциплін. У результаті вивчення цих курсів, студенти мають змогу навчитися чітко визначати мету застосування мистецтва на уроках, визначати його розташування у структурі уроку, конструювати зміст навчального матеріалу та художньої інформації, оволодівати навичками встановлення об'єктивних зв'язків з фаховим предметом тощо.

На основі теоретичного аналізу проблеми було виділено педагогічні умови успішності підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до художньо-естетичного виховання підлітків, а саме:

1. Створення в навчальному закладі художньо-естетичного освітнього середовища: гармонізація міжособистісних взаємин суб'єктів навчально-виховного процесу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату; забезпечення естетики предметно-просторового середовища.
2. Поглиблення змісту всіх ланок професійної підготовки майбутніх учителів питаннями, заходами художньо-естетичної спрямованості.
3. Залучення студентів до різних видів діяльності (виконавської, навчальної, поза навчальної виховної, практичної (педагогічна практика).

Центральне місце в системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва посідає навчальна діяльність як головне джерело отримання нових знань, умінь та навичок, які можуть бути перевірені та закріплені в різних видах педагогічної практики, а також виховна діяльність, спрямована на всебічний та гармонійний розвиток особистості шляхом організації виховних заходів, зокрема художньо-естетичної спрямованості. Активне включення студента в різнопланові види діяльності є важливим фактором, що обумовлює всебічність розвитку та духовне багатство його особистості.

Отже, високий рівень художньо-естетичне виховання підлітків залежить від якісної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, для яких властиве глибоке усвідомлення значення художньо-естетичного виховання школярів, прагнення до творчої діяльності та професійного удосконалення. Студенти повинні виявляти ґрунтовні художньо-естетичні знання, володіти методикою художньо-естетичного виховання школярів, вміти використовувати набуті знання, уміння і професійні якості у нових педагогічних ситуаціях. Майбутні вчителі музичного мистецтва повинні володіти високим рівнем художнього та асоціативного мислення, здатністю сприймати та творчо інтерпретувати художні явища, застосовувати асоціативні зв'язки з життєвим досвідом, знати естетичні категорії, свідомо використовувати мистецький тезаурус у висновках та узагальненнях.

Література

1. Зязюн І.А. Методологічні проблеми теорії естетичного виховання / І.А. Зязюн // Естетичні проблеми сучасності: збірник статей. – Київ : “Мистецтво”, 1971. – С. 143-148.
2. Мельничук С.Г. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів (історико-педагогічний аспект 1860-1990 рр.):

3. Миропольська Н.Є. Формувати почуття прекрасного / Н.Є. Миропольська. – К. : Т-во “Знання” УРСР, 1987. – 32 с. – (Сер. 7 “Педагогічна”; №13).
4. Монографія. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 284 с.
5. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка /- К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька : Навчальний посібник / О.П. Рудницька. – К. – 2002. – 270 с.

References

1. Ziaziun I.A. Metodolohichni problemy teorii estetychnoho vykhovannia / I.A. Ziaziun // Estetychni problemy suchasnosti: zbirnyk statei. – Kyiv : “Mystetstvo”, 1971. – S. 143-148.
2. Melnychuk S.H. Teoriia i praktyka formuvannia estetychnoi kultury maibutnikh uchyteliv (istoryko-pedahohichni aspekt 1860-1990 rr.):
3. Myropolska N.Ie. Formuvaty pochuttia prekrasnoho / N.Ie. Myropolska. – К. : Т-во “Знання” УРСР, 1987. – 32 с. – (Сер. 7 “Педагогічна”; №13).
4. Monohrafiia. – Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2006. – 284 s.
5. Padalka H.M. Pedahohika mystetstva (teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) / H.M. Padalka /- К.: Osvita Ukrainy, 2008. – 274 s.
6. Rudnytska O.P. Pedahohika: zahalna ta mystetska : Navchalnyi posibnyk / O.P. Rudnytska. – К. – 2002. – 270 s.

Одержано статтю: 7.05.2018

Прийнято до друку: 21.05.2018